

տոսի բարձրագոյն ազնուապետութեան մե-
ծաւաստութիւնը՝ իր մէջ ամփոփելով նախ
Փարաւոններու գերդաստանը : Եւ ճիշտ
Եգիպտոսի ազնուապետութեան մէջ Հա-
յատիպներու թուական գերակշռութեան
այս ատենին էր որ ծնունդ առաւ ու զար-
գացաւ եգիպտական բրգակառոյց քաղաքա-
կրթութեան շքեղագոյն դարաշրջանները :

«Դարձեալ «Լոյս»ի մէջ սկսած ու կի-
սատ մնացած հրատարակութեամբ մը,
հնագիտական նորագոյն յայտնութեանց
վրայ հիմնուելով, ես ցոյց տուած եմ թէ
Ք. Ա. առաջին հազարամեակին սկիզբները
ու աւելի առաջ, Հայաստանի արեւմտեան
ծայրագագաւորներէն դէպի Իտալիա տեղի
ունեցած Ետրուսներու գաղթաշարժին
միջոցաւ՝ քաղաքակրթական հզօր ազդե-
ցութիւններ թափեցին Հռոմէական պե-
տութեան մէջ ու հիմնական տարրերը
կազմեցին անոր կրօնին ու քաղաքակր-
թութեան :

«Բոլոր այս քարոզութիւններս հաստա-
տած եմ ես Պրէսթըտի, Հօլի, Պրօի, Չայլ-
տի, Օլպրայթի, Լէնկտընի, Ֆրէնքֆրիթի,
Փէթրիի, Մէքքլինչիի, Էլիքթ Սմիթի,
Մայրսի, Սէյսի և ուրիշ Առաջնակարգ
հնագէտներու և մարդաբաններու վիպա-
րեանց վրայ : Անոնցմէ որեւէ մէկէն իմ
յառաջ բերած վկայութիւններս նշանակա-
ծ եմ ես՝ ցոյց տալով զրքին կամ պարբերա-
թերթին անունը և մէջ բերուած հատուա-
նիս էջը : Այսչափով ալ զոհ չեմ մնացած :
Ես ծանրացած եմ մասնաւորապէս այն
իրողութեանց վրայ, որոնց վրայ իրենց
եզրակացութիւնները հիմնաւորած են վե-
րոյիշեալ հեղինակութիւնք :

«Առկէ աւելին ալ ըրած եմ ես. քըն-
նութեան ենթարկած եմ ես Հայկական
հին զրոյցները, դիցաբանական ու ազգա-
յին աւանդութիւնները, հայ բնատոհմիկ
կրօնի և ընտանիքի հաւատալիքներն ու
կանոններ և սովորութիւններ, նոյնիսկ
Հայկական առանձնայատուկ բառեր և ու-
ճեր, և ցոյց տուած եմ ասոնց ունեցած
անխզելի կապակցութիւնը՝ հնագիտութեան
ի յայտ բերած մարդկային այդ մեծ քա-
ղաքակրթութեան հետ : Հայ մշակոյթի
կալուածին մէջ իմ յայտնաբերած իրո-
ղութիւններէս շատերը անծանօթ մնացած
են ցարդ՝ նոյնիսկ յայտնի հայագէտներէ
մեծ մասին :

Մ. Մինասեան անծանօթ մը չէ այլ-
եւս : Յիշեալ ինքնակենսագրութիւնը այս
ուսումնասիրութեան թերին կը լրացնէ :

Հ. Ս. ԵՐԵՄԵԱՆ

ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆ. — Պարտք կը դրանք իմ ծանուցանել մեր յարգելի ընթերցողներուն
թէ ներկայ յօդուածը իր ամբողջութեամբ կը շօշափէ Պրն. Մ. Մինասեանի պարզապէս հոգե-
բանական - պատմական և հայ ցեղագիտական հմտակց ուսումնասիրութիւնները :

Իսկ նկատելով բոլոր կրօնագիտական ու աստուածաբանական հարցերը՝ որոնց մասին եր-
կարօրէն դրած է Պրն. Մինասեան «Լոս»-ի Բ. շրջանին մասնաւորապէս - 1925 - 1926 - և
«Մշակ» լրագրին մէջ - 1930 - 1934 - ուր ցարդ կը շարունակէ, հարկ է որ ըսենք թէ նա բո-
լորովին խելագարած ու քայքայած է Հայ Եկեղեցւոյ Ս. Հարց ուղղափառ վարդապետութիւնը
Քրիստոսաբանութեան մէջ. (տես մասնաւորապէս «Մշակ» 1930, Յուն. Փետր. և անոնց դէմ
փաստացի ջրում մը Հ. Ս. Վրթանէսեանի կողմէն՝ «ԲԱՋՄԱՎԵՊ» 1930, Մայիս, էջ 224-232) :
Նոյնպէս աղաւաղ է իր քով և հիմնովին մոլորական՝ բոլոր աստուածաբանական ուղղափառ
վարդապետութեան ամբողջութիւնը, իր գրութիւնն ըլլալով խառն զանգուած մը Պաւլե-
կեան - Բողոքական և ամէն հին ու նոր դարերու թիւր ըմբռնումներուն՝ որոնք յայտնապէս կը
հակասեն Աւետարանին և Առաքելական աւանդութեան :

ԻՍԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՂՕԹԶ

ԱՆՈՐ՝ ՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾ ԷՐ ԵՒ ՄԱՐԴ

Բ.

Որպէսզի ըլլամ՝ ես ծառ ու ծաղիկ, բոյր ու հովանի,
Շողա՛ իմ վըրայ, իմ Արեւ-Յիսուս, շողա՛ իմ վըրայ :

Եզերքն անդունդին՝ ահա կեցած եմ՝ առանց նեցուկի,
Ձիւս վա՛ր կը կանչեն անծանօթ ձայներ, զիս վար կը կանչեն.
Թունաւոր մեղքեր խոշոր աչքերով կը նային ինծի.
Կ'այրիմ մարմաջէն մաքուր համբոյրիդ, կ'այրիմ մարմաջէն :

Որպէսզի ըլլամ՝ ես ծառ ու ծաղիկ, բոյր ու հովանի,
Շողա՛ իմ վըրայ, իմ Արեւ-Յիսուս, շողա՛ իմ վըրայ :

Բիւր ըզգացումներ, հազար խորհուրդներ կը չարչարեն զիս.
Վայրկեանէ վայրկեան կըրնամ զըլորիլ, վայրկեանէ վայրկեան.
Աշնան ու ձմրան ամիսներն անցան ու եկաւ Մայիս.
Յաւէտ յաւիտեան կը քալեմ տրտում, յաւէտ յաւիտեան :

Որպէսզի ըլլամ՝ ես ծառ ու ծաղիկ, բոյր ու հովանի,
Շողա՛ իմ վըրայ, իմ Արեւ-Յիսուս, շողա՛ իմ վըրայ :

Ձայներ կը լսեմ գերեզմաններու քարերու տակէն.
Ձիւս մի՛ թողըքեր, ո՛վ քաղցր իմ Յիսուս, զիս մի՛ թողըքեր.
Դեռ իմ կուրծքիս տակ բազմաթիւ երգեր Արեւ կ'որոնեն.
Մեռնիլ չեմ ուզեր այսպէս կանխահաս, մեռնիլ չեմ ուզեր :

Որպէսզի ըլլամ՝ ես ծառ ու ծաղիկ, բոյր ու հովանի,
Շողա՛ իմ վըրայ, իմ Արեւ-Յիսուս, շողա՛ իմ վըրայ :

* * *

Սէր, ատելութիւն, երկրիւս ընդարձակ կրկէսներուն մէջ
Ձիրա՛ր կը ծեծեն անողորբօրէն, զիրա՛ր կը ծեծեն.
Գազանն յաղթական և սանձակոտոր կը շրջի անվերջ
Եւ ժանիքներէն արիւն կը կաթի, իր ժանիքներէն :

Մինչ՝ հանդիսատես՝ կը ծափեն մարդիկ ու կը ծիծաղին.
Հին օրերու պէս կը բախեն բաժակ, ու կ'ըմպեն գինին:

Հանրատուներու դռներուն առջեւ ահա՛ քովէ քով
կը շաղակրատեն անսիրտ ղիականեր, կը շաղակրատեն.
կը մօտենան ինձ, կուրծքիս կը փարին և նշարակներով
Սիրտս կը ճեղքեն, ԸԶԳԱՅՈՒՄԻՍ դէմ, սիրտս կը ճեղքեն:

Մինչ՝ հանդիսատես՝ կը ծափեն մարդիկ ու կը ծիծաղին.
Հին օրերու պէս կը բախեն բաժակ ու կ'ըմպեն գինին:

Տես, խաւարին մէջ կը հետեւին ինձ, կը հալածեն զիս
Առանց զըլուխի շարժող մարմիններ, առանց զըլուխի,
Գանկըս կը փընտռեն և ՄՏԱԾՈՒՄԻՍ հըրացան կ'ուղղեն՝
Որպէսզի մեռնի՝ ըստեղծողն իմ մէջ, որպէսզի մեռնի:

Մինչ՝ հանդիսատես՝ կը ծափեն մարդիկ ու կը ծիծաղին,
Հին օրերու պէս կը բախեն բաժակ, ու կ'ըմպեն գինին:

4 Մայիս 1934

ՀԻԱԶ ՔԱԶԱՐԵՆՑ

ՏՕՆԱԿԱՆ ԱՅԳ

Ձանգակներն ինչ ունին որ մօտն ու հեռուն
կը ղողանջեն, կը տղզան:

Երգ մ'է անհուն՝ մերթ ոսկի, մերթ արծաթի,
Ըստուերին մէջ աւօտեան:

Յամբը ճօճքով մը կը հայցես, ոսկի ձայն,
Երկընքին մէջ քնէած:

Հնչուն երգին մէջ կը գանչէ բու ղողանջող
Արծաթի ձայն — կը պաշտեմ,

կը պաշտեմ — Օ՛ն ըսէ, ոսկի նօթ — Ալիքն
Երկնքէն կախ է, հանդարտ:

Բայց ձայն մը խոր՝ սիրոյն ներքեւ կ'որոտայ
կարծես ըզձին պատասխան:

Գերեզմանի ձայնն է այն:

Թրգմ. Հ. Ա. ՂԱԶԻԿԵԱՆ

Յ. ՓԱՍՏՈՒԼԻ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՓԵՍԱՅԻ (ԵՊՍ.)

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

(Շար. տես Բազմավէպ, 1934, էջ 52)

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ Ը.

Վասն սակաւատեւ խաղաղութիւն, որ
ընդ այն ժամանակս եղեւ, ամս երկուս յեր-
կրին Ասորոց. և ասպատակ որքային Պար-
սից յերկիրն Հռոմոց, ի Հայաստան եւ ի
Կապադովկիա:

Յետ այսր ամենայնի խաղաղութիւն
հաշտութեան լինէր յերկրին Ասորոց զամս
երկուս, վճարելով երկու տաղանդս վասն երկրի
ամաց, բայց ի Հայաստան պատերազմ դեռ
յերկրոցունց կողմանց եւս ունէր մղել: Եւ
քանզի զառաջին մասն իրացս վերագոյն
ուրեմն յեկեղեցական պատմութեանս սա-
կաւուր պատմեցի, թէ որպէս Պարսկահայք
կամեցան մտանել ընդ իշխանութեամբ Հռ-
ոմոց, այժմ մնայ ինձ զայն ասել որ ինչ
յետ այնր ժամանակի պատահեաց: Թա-
գաւորն Պարսից իբրեւ էառ զԴարան՝ հը-
պարտացեալ յանձն իւր խրոխտայր կու-
րութեամբ. եւ համարեալ կարծէր եթէ չիք
այնուհետեւ երկիրդ պատերազմի յերկրին
Ասորոց, մեծաւ յուսով դիմեաց ի Հայաս-
տան, հաստատելով զերեսս իւր ի սահմա-
նագլուխ անդր իւրոյ բաժնին Հայոց, ի
Թէոդոսուպոլիս, ի Կեսարիա, ի Կապա-
դովկիա և յայլ քաղաքս կողմանցն: Մինչ-
դեռ նա յայս միտս քաջալերէր, առաքեցաւ
առ նա լռակացն Թէոդորոս հրեշտակու-
թեամբ, եւ ետես զնա վառեալ կազմու-
թեամբ ի պատերազմ: Կալաւ զնա թա-
գաւորն առ իւր, և մինչ ինդրէր լռակացն
արձակել զինքն՝ նա ծաղրելով իմն ասէր
ցնա, եկ ի միասին երթիցուր ի Թէոդո-

սուպոլիս Հայոց, պարտ է քեզ ընդ իս
երթալ անդր, զի լուանաս ի Ջերմուկսն
և հանգչիս և ապա արձակեմ զքեզ եր-
թալ: Եւ այսպէս առեալ զնա ընդ իւր
բերէր ի Հայաստան, վստահ լինելով
երթալ անդր և անաշխատ առնուլ զքա-
ղաքն: Չայն լուեալ զօրաց Հռոմոց, թէ
եւ երկնչէին յանուանէ թագաւորին, սա-
կայն կազմեալ պատրաստէին ըստ օրինի
մարտի ընդդէմ նորա: Իբրեւ տեսանէր
զմեծ բազմութիւն զօրացն, լքանէր յանձն
իւր, զի ասեն, աւելի քան 120,000
լինել զօրացն¹, որ մնային զաւստեան նո-
րա, և կազմէին ի պատերազմ ընդդէմ
նորա. զահի հարկանէր պարսիկն, խոյս
տայր, երթայր յայլ քաղաք: Եւ սորա
զհետ նոցա պնդէին հասանէին առ նոսա
և վարէին անտի եւս: Եւ իբրեւ երթային
մերձ հասանէին ի զօրս թագաւորին՝ ա-
ռաւել եւս ճանաչէին զզօրութիւն իւրեանց
թէ մեծ է յոյժ, և արհամարհէին զնովաւ:
Տեսեալ զայս ամենայն թագաւորին և զի-
տացեալ թէ ո՛չ եւս կամաց իւրոց յաջո-
ղէ, դարձաւ ընդ կողմանս լերանցն հիւ-
սիսոյ, դէպ ի Կապադովկիա, կամելով
երթալ առնուլ զԿեսարիա: Չայն տեսեալ
Հռոմոց, ընդէմ դարձան նմա, և յառա-
ջագոյն քան զնա եկին ի Կապադովկիա:
Կալան զառաջ նորա և սպասէին նմա ի
մէջ լերանցն² Կապադովկիոյ, ուր և ար-

1. Չիք յԱրարերէնն թիւ զօրաց:

2. Ըստ Բար — Հերբ. ի լերին Բագրատայ. որպէս
Թարգմանէ Բրունս: